

Dansk Forfatterforenings populærvidenskabelige pris til Jens Rosing

af Helge Larsen

Fra venstre: Helge Larsen, Jens Rosing, Hans Jørgen Lembourn og Knud Holst.

Fot.: Tage Rugaard, API.

Dansk Forfatterforening har 50 grønlandske medlemmer. En af dem er Jens Rosing, som for nylig fik tildelt foreningens populærvidenskabelige pris på 10.000 kr., en pris som tidligere er givet til Kaj Birket-Smith, P. V. Glob, R. Broby Johansen, Steen Eiler Rasmussen, Robert Petersen og Palle Lauring.

Ved overrækkelsen talte Forfatterfor-

eningens formand Hans Jørgen Lembourn og næstformanden, og legatformand, Knud Holst.

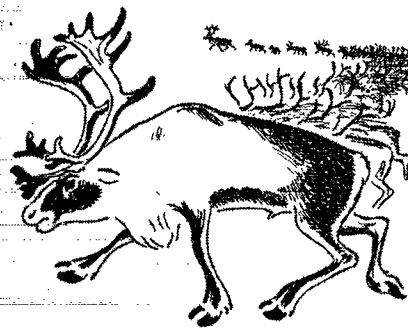
Jens Rosings mangeårige ven Helge Larsen gav prismodtageren de ord med på vejen, som bringes på de følgende sider, – en tale, der samtidig kan læses som en analyse af Jens Rosings forfatterskab.

Dansk Forfatterforening kunne ikke have truffet noget bedre valg, da den tildelte den populærvidenskabelige pris for 1979 til Jens Rosing. 1979 er det år man på flere måder højtideligholdt 100-året for Knud Rasmussens fødsel, og ingen senere forfatter fortjener i så høj grad som Jens Rosing at sammenlignes med vor store, afdøde landsmand. Det er naturligvis ikke de ydre omstændigheder ved de to mænds fødsel og opvækst, der spiller en rolle, men jeg kan ved denne lejlighed alligevel ikke undlade at nævne det ejendommelige sammentræf, at de to præstesønner er født i det samme værelse i Jakobshavns præstebolig, at de begge tilbragte deres tidligste barndom i Grønland og fik deres skole- og senere uddannelse i Danmark. Det der her skal fremhæves, er, at deres forfatterskab hviler på det samme grundlag, nemlig en dybtgående kærlighed til Grønland, til befolkningen og dens kultur navnlig i dens oprindelige eskimoiske form, som den finder udtryk i de mundtlige overleveringer af sagn, sange, sagaer og andre fortællinger, der afspejler den eskimoiske tankegang og forestillingsverden. Begge var de som drenge ivrige lyttere til de gamle fortællere, og Jens var ydermere „arveligt belastet“, da både hans far, hans farbror og hans farfar var flittige indsamlere af eskimoisk folkløse.

Hans debutbog, „Den dragende flok“, der udkom på Arnold Buscks Forlag i 1954, er den eneste af hans bøger, der ikke handler om Grønland. Den er skrevet på basis af dagbogsoptegnelser fra Hallingdalen i Norge, hvor han som renvogter tilbragte en stor del af året 1950. Formålet med opholdet var, at han på

JENS ROSING

Den dragende flok

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Den dragende flok. 1954.

opfordring af Grønlands administration skulle sætte sig ind i rensdyravl med en senere overflytning af tamrener til Grønland for øje. Det er ganske interessant, at Knud Rasmussen 50 år tidligere havde været i lapmarken og i 1905 havde berejst Vestgrønland med det formål at undersøge mulighederne for rensdyravl. Det blev dog ikke til noget dengang.

Allerede i sin første bog afslører Jens Rosing sine store evner som forfatter. Han er en strålende fortæller, og han holder af at fortælle. Når han, hvad der tidligere ofte hændte, mødte op med sin madpakke ved Etongrafisk Samlings frokostbord, bredte der sig altid en forventningens glæde over de forsamlede, og de blev sjældent skuffede. Det varede nem-

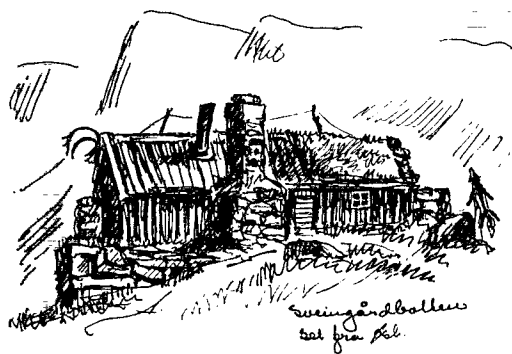

Illustration til »Den dragende flok«.

lig som regel ikke længe, før Jens var igang med at berette en eller anden oplevelse, ofte fra Grønland, der fik alle til at lytte i spænding på udfaldet, og med den lykke historierne næsten altid gjorde, var det ikke svært at få ham til at fortsætte. Den samme fortællerglæde og -evne går igen i hans bøger. I »Den dragende flok« er det naturen, der er hovedemnet; det er det storslåede landskab, det bestandigt skiftende vejr, men det er først og sidst dyrelivet. Her som i hans senere bøger mærker man, hvor stærkt et indtryk naturen gør på ham, og med sit ofte overraskende ordvalg evner han at overføre sine indtryk på læseren. Stærkt medvirkende til hans bemærkelsesværdige naturbeskrivelser er hans indgående kendskab til den arktiske dyre- og planteverden, hvilket igen hænger sammen med en enestående fin iagttagelsesevne. Dette giver sig bl.a. udslag i hans sans for detaljer. Selvom det er mere end 20 år siden, jeg læste bogen, husker jeg stadig en passage, der viser dette. Efter at have beskrevet en dag med skiftende regn og solskin, der efterlod en tredobbelt regnbue på himlen, skriver han, og jeg citerer: Jeg gik over en lille eng, og øjet

fangedes af en krusning i et vandfyldt bukkespor. En lille, brun frø, der lige havde gennemgået sin sidste forvandling fra haletudse, lå i sporet og plaskede. Hvor var den glad, den lille frø, for sit badekar. Frem og tilbage gik det med mægtige spjæt. Der var begejstring og ungdommeligt overmod i bevægelserne, mens han der ødslede med kræfterne. Ja, nogle kan nøjes med en verden, der ikke er større end et bukkespor, og endda føle sig som universets centrum“. – Et andet bevis på den da 25-årige forfatters glæde over naturen ser man i de mange fine pennetegninger, navnlig af dyr, der ledsager og på udmærket måde supplerer teksten. Det var begyndelsen til en karriere, der med årene førte til, at han i stigende grad kombinerede sine evner som skribent og illustratør.

Efter nogle travle år med grundlæggelsen og ledelsen af renavlsstationen ved Itivnera i Godthåbsfjorden, var Rosing i 1959 parat til at genoptage sin forfattergerning, og allerede i 1960 kunne han præsentere sin første bog i Det grønlandske Selskabs Skrifter. Titlen på bogen var »Isi'mardik, den store drabsmand«. Emnet var hentet fra Angmagssalik distriktet i Østgrønland, hvor Isi'mardik var hovedpersonen i en slægtssaga, der fandt sted lige før starten af den danske

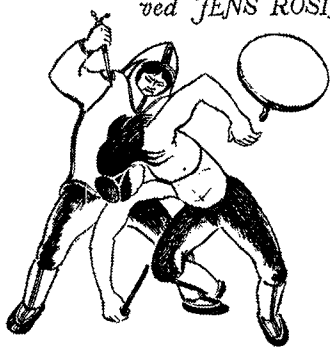
Illustration til »Den dragende flok«.

DET GRØNLANDSKE SELSKABS SKRIFTER · XX

ÍSÍMARDIK

DEN STORE DRABSMAND

ved JENS ROSING

DET GRØNLANDSKE SELSKAB
1960

Ísimardik fra 1960.

kolonisations- og missionsvirksomhed. Emnevalget var nærliggende, for igennem 36 år havde Rosing-familien været nært knyttet til dette område. Jens's bedstefar Chr. Rosing, havde virket der som missionær 1904–21, da han afløstes af sin søn, Peter, som var præst i Angmagssalik 1921–34. Han efterfulgtes af sin broder Otto, Jens's far, der virkede som præst indtil 1940, og i hvis lod det faldt at døbe den sidste hedning i Østgrønland. Som allerede nævnt var de alle stærkt interesserede i den gamle eskimokultur, og alle udnyttede de den enestående lejlighed, de her havde, til ved samtaler (for de var jo alle tre grønlandssprogede) at indsamle oplysninger om oprindelig, eskimoisk levevis og tankegang. Et uvurder-

ligt materiale, som Jens senere fik lov til at øse af.

Allerede som dreng havde Jens hørt fortællingen om Ísi'mardik, og den må have gjort et stærkt indtryk på ham, siden han blandt de mange fortællinger, han havde lyttet til, valgte at skrive en bog netop om ham. For ligesom at forberede den danske læser på de voldsomme begivenheder, der forekommer i fortællingen, indleder han bogen med en beskrivelse af landet og dyrelivet i de skiftende årstider. Derefter tager han læseren med ind i datidens fælleshus, hvor han får lejlighed til i korte træk at gøre rede for anmagssalikkernes daglige tilværelse. Han fortæller om husets indretning, om deres redskaber, ofte illustreret med tegninger, om deres skikke og deres forestillingsverden. Med denne indledning har han bygget scenen op, og dramaet kan begynde.

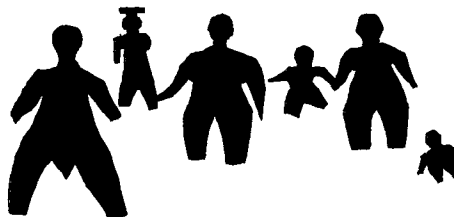
Sagn og Saga, 1963.

SAGN OG SAGA

FRA ANGMAGSSALIK

Af Jens Rosing

Illustreret af Sven Havsteen-Mikkelsen

UDGIVET AF
NATIONALMUSEET OG DET GRØNLANDSKE SELSKAB

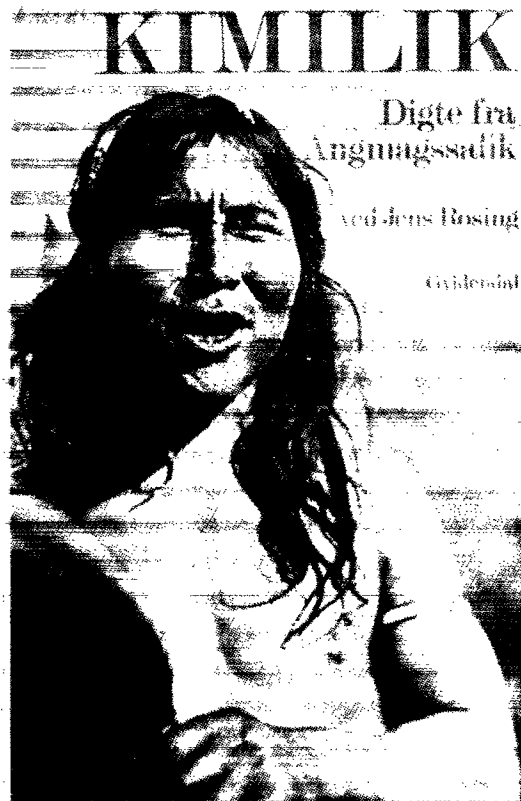
I SAMARBEJDE MED

FÖRLAGET RHODOS KÖBENHAVN

Isimardik var indledningen til ialt 3 bøger, hvis stof var hentet fra Angmagssaliks tidligste historie og rige sagnverden. Den næste bog, der udkom i 1963, fik titlen „Sagn og Saga“ og er med sine mere end 300 sider hans hidtil største. Den er illustreret med træsnit og farveplancher udført af Sven Havsteen-Mikkelsen. Hovedparten af materialet er indsamlet af Jens selv i 1961 som deltager i en etnologisk undersøgelsesrejse iværksat af Nationalmuseet i samarbejde med Dansk Folkemindesamling. Der indgår dog også stof indsamlet af faderen og onklen og ikke mindst af Karl (Kårale) Andreassen, åndemanersønnen, der blev en af de først døbte østgrønlændere, og senere blev bekendt for ikke at sige berømt som en enestående tegner og fortæller om livet før kolonisationen.

Det der nok i særlig grad præger „Sagn og Saga“ er den omstændighed, at Jens fik lejlighed til selv at høre fortællingerne, der iøvrigt blev optaget på bånd. På hans gengivelser af dem mærker man, at den personlige kontakt med fortælleren har betydet meget for hans forståelse af eskimoisk tankegang og af motiver for handlinger og skikke, som læseren på forhånd ville stå uforstående overfor. Dette gælder ikke mindst afsnittet om åndemanerne, som har haft forfatterens ganske særlige interesse. Jeg er ikke i tvivl om, at Jens, hvis han havde levet i Angmagssalik for 100 år siden, ville have været en stor åndemaner, hvad han i og for sig også var prædestineret til, da han efter eget udsagn er født med sejersskjorte.

Som et resultat af den samme rejse til Østgrønland udsendte Jens Rosing i 1970

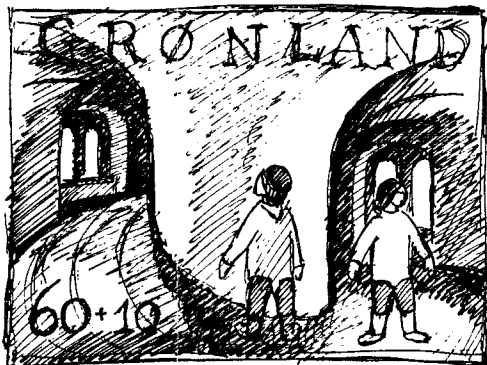

Kimilik. 1970.

hos Gyldendal en bog med titlen „Kimi-lik, digte fra Angmagssalik“. På rejsen havde han medbragt en samling håndskrevne digte, som han havde arvet efter sin far, og som han nu benyttede lejligheden til at få de gamle i Angmagssalik til at forklare og kommentere. Det er nemlig ikke så ligetil at oversætte eskimoiske digte til dansk. Rim kendes ikke, og tydingen af enkelte ord er ofte kun muligt, når man kender historien bag dem. Digtene er af meget forskellig art, fra trylleformularer og vuggeviser til nidviser og eksempler fra sangkampe. Det ligger nær at sammenligne Jens's oversættelser med tilsvarende i Knud Rasmussens

„Myter og Sagn fra Østgrønland“. Da jeg ikke kender de eskimoiske tekster, burde jeg måske slet ikke udtale mig, men det forekommer mig, at Jens i høj grad end Knud Rasmussen har ramt den eskimoiske tone.

Mens Knud Rasmussen i sit folkløriske forfatterskab begrænsede sig til det eskimoiske, til gengæld omfattede det alle eskimoer fra Grønland til Alaska, gik Jens Rosing et skridt i den anden retning, nemlig den der havde tilknytning til den europæiske kultur. Antagelig skal vi tilbage til den omtalte østgrønlandsrejse i 1961 for at finde oprindelsen til denne interesse, for blandt de mange „sagn“ var også fortællingen om Kilika, der sammen med sin broder kom til de hvide land. I historien, der er gengivet i „Sagn og Saga“, er der et digt, hvori Kilika beskriver sine oplevelser. I digtet står der bl.a. følgende strofe: Jeg besteg det menneskegjorte fjeld, op igennem snoet hulning, op igennem røret“. Det

„Jeg besteg det menneskegjorte fjeld og igennem snoet hulning og igennem røret.“

Skitse til frimærket om »det menneskegjorte fjeld«. 1968.

SÍSE

Sise. 1965.

lyder jo mystisk, men Jens har givet forklaringen. I en artikel i „Nationalmuseets Arbejdsmark“ fra 1968 fortolker han „det menneskegjorte fjeld“ som Rundetårn og påviser, at ophavsmanden til digtet er ingen ringere en Poq, som Hans Egede i 1723 sendte til København sammen med Quiperoq. I 1724 var Poq tilbage i Godthåb og kunne berette om sine oplevelser i „kongens København“. Digtet stammer altså fra Godthåb og må være nået til Østgrønland via Kap Farvel.

I Vestgrønland blev de eskimoiske sagn med kolonisationen og kristendommens indførelse efterhånden fortrængt og afløst af eventyr og andre fortællinger, der stammede fra Europa. De var blevet oversat til grønlandsk, og i håndskrevne små skrifter spredtes de efter-

hånden over hele Vestgrønland. Men ved flittig brug blev de efterhånden slidt op, og som Jens et sted skriver: „ifølge traditionen skal bøgerne have været så fedtede, at hundene åd dem, når gunstig lejlighed bød sig“. Men fortællingerne levede videre som „sagn“, der blev overleveret mundtligt fra generation til generation. Endnu i 1965 mødte Jens i Egedesminde en kone, Cecilie Filemonsén, kaldet Sise, der kunne genfortælle eventyr, som hun havde hørt af sin mor og mormor. Overbevist om, at disse mundtlige overleveringer ville forsvinde med Sise, og at de burde opbevares for eftertiden, besluttede han sig til at optage dem på bånd og oversætte dem til dansk med udgivelse for øje. I 1976 udkom de på Wormianum under titlen „De store kon-

ger, ni grønlandske eventyr“, idet disse fortællinger gik under fællestitlen „Kún-gerssuit“, hvad der netop betyder de store eller mægtige konger. Oversættelserne er helt i eventyrstil, og det er morsomt at finde et grønlandsk islæt som i et af eventyrene, det handler om „kongedatteren der skulle lære at stoppe strømper og koge suaussat“. Jens har selv illustreret bogen med nogle herlige tegninger og farveplancher, der er helt i eventyrstil.

Men Jens har flere strenge at spille på end åndemanere og eventyrprinsesser. Der er f.eks. arkæologi. I de 8 år han ledede rensdyrstationen ved Itivnera, havde han en boplads, der stammede fra Vestgrønlands første beboere lige uden for døren, og når han rejste rundt i distriktet, fandt han næsten overalt spor

Ting og undere i Grønland. 1973.

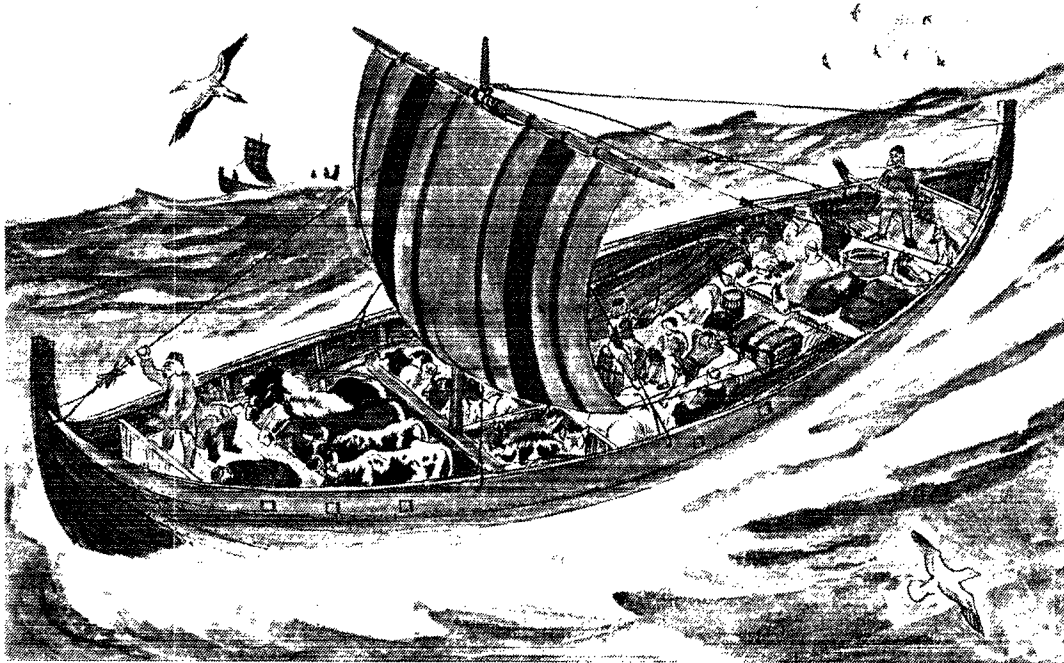
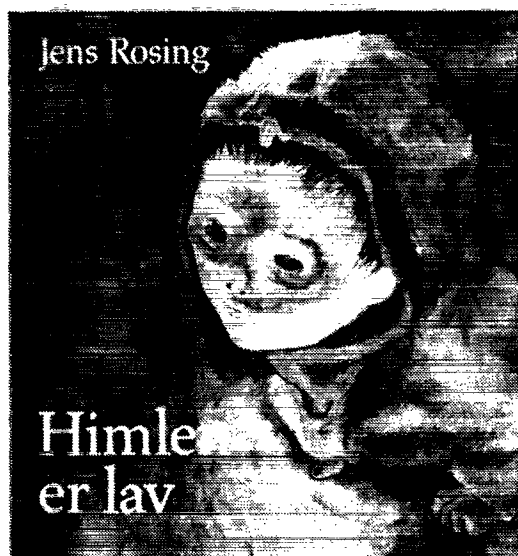

Illustration til »Ting og undere i Grønland«.

af gammel bebyggelse og noterede sig det. Ét sted især tiltrak sig hans opmærksomhed nemlig Kilårsarfik i bunden af Ameralikfjorden, hvor der var ruiner af en af nordboernes største gårde i Grønland, nordboernes Sandnæs. Hans gentagne besøg på Sandnæs og de andre nordbogårde i området resulterede i, at han efterhånden kunne forestille sig, hvordan livet udfoldede sig herinde i nordbotiden, og han besluttede sig til at skrive en bog om det. Forud for bogens tilblivelse gik grundige studier af den omfattende litteratur om nordbotiden, først og fremmest Aage Roussels publikationer om udgravningerne af Sandnæs og andre gårde i området. Bogen, der udkom i 1973 på Wormianum, kaldte han med et citat fra Kongespejlet for „Ting

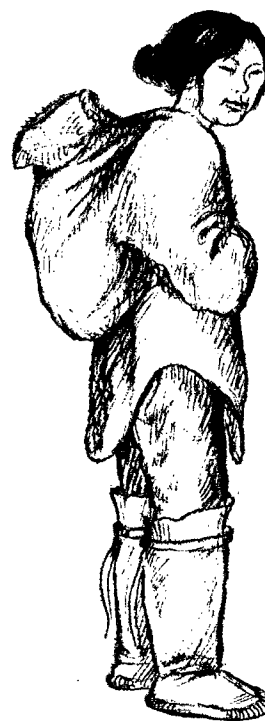
og Undere i Grønland“. Den handler naturligvis navnlig om Sandnæs, men vi hører også om Erik den Røde, om fangstrejser nordpå til Nordresetur og om vintlandsrejserne. Kort sagt bogen giver i populær form et billede af nordboernes liv og færd i Grønland. En meget vigtig del af bogen er forfatterens egne illustrationer, dels mange nøjagtige gengivelser af genstande fundne ved udgravningerne, dels tegninger og akvareller der viser, hvorledes han forestiller sig, livet har udfoldet sig. Meget kan naturligvis ikke dokumenteres, men hvor dokumentation er mulig, er den benyttet, og for den, der ønsker at trænge dybere ind i emnet er der henvisninger til litteraturen.

Jens Rosings seneste bog, der udkom i oktober sidste år, viser bedst spændvid-

Himlen er lav. 1979.

den af hans store evner som populærvidenskabelig forfatter og som illustratør, samtidig med at den afslører hans dybtgående viden på felter som etnografi og biologi. Denne viden, der bl. a. skyldes hans fine iagttagelsesevne og en enestå-

Moder med barn i amaut-pels med udvidet ryg til at have barnet i. Spædbarnet fra Qilakitsoq har været for lille til at kunne stikke hovedet frem af åbningen og har derfor ligget helt skjult i pelsen

Illustrationer fra »Himlen er lav«.

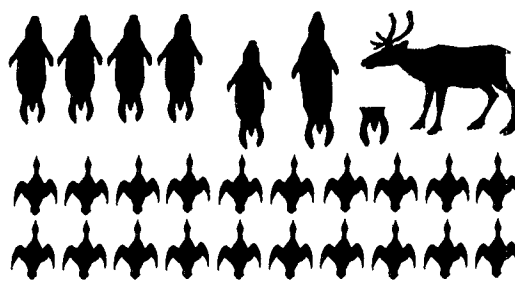

Den unge kvinde i grav 2 iført amaut-pels til at bære sit spædbarn i

En eskimo i sin dragt.

En gennemgang af en gruppe stenalderjægeres og fangstfolks dragter kan ikke afsluttes uden et par ord, eller rettere en tegning, der grafisk viser hvilket kæmpemæssigt arbejde der måtte præsteres af fangeren og ikke mindst hans kvinde for at man kunne få klæder på kroppen. Skindene af alle de fugle og dyr der vises på tegningen skal flås, skrabes fri for spæk og væv, blødgøres og sys. Intet under at man gik i sit gamle kluns indtil det i løbet af et års tid faldt af kroppen på én.

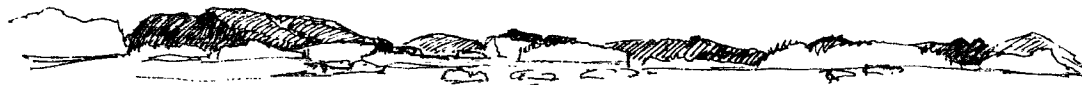
Til fremstilling af en komplet dragt medgår en anelig mængde materialer som naturen forsyner eskimoerne med:

- 4-6 fjordsæler til pels
- 1 fjordsæl til bukser
- 1 blåside til kamikker
- 1/8 sortside til såler
- 1 renskind eller hundeskind til strømper
- 20-25 edderfugleskind til inderpels

En side fra »Himlen er lav«, hvor Jens Rosing viser, hvad der kræves for at fremstille en enkelt dragt.

ende hukommelse, og som han altid er parat til at dele med andre, er ofte kommet os fagetnografer og -arkæologer til stor nytte. Bogen er bygget op over fundet af 8 velbevarede mumier i et klippely ved Qilakitsoq ved Umanakfjorden; en lille, afsides beliggende boplads, der har været ubeboet i henved 200 år. Denne lader Jens genopstå i tekst og tegninger, så vi

kan danne os et billede af, hvordan han tænker sig, beboerne levede i 1400-tallet, da de 8 endnu var i live. I akvarelfarver viser han os landskabet og bopladsens beliggenhed; vi lærer om livsbetingelserne, om fangsten og fangstdyrenes levevis, men naturligvis mest om de mennesker, hvorom det hele drejer sig. Et stort afsnit er viet til den eskimoiske dragt og

18 aug 1979 udsigt mod nord fra Gammelsølle Nord fjord.

dens udvikling, hvortil mumiefundet har leveret et overordentlig vigtigt bidrag. Der kunne siges meget mere om denne bog, hvis titel, „Himlen er lav“ er hentet fra navnet på bopladsen, men jeg vil nøjes med stærkt at fremhæve den pædagogiske måde det spændende materiale er fremlagt på. Som eksempel kan jeg nævne tegningen, der forestiller et rensdyr, 6 sæler og 20 edderfugleskind, og som bedre end nogen tekst viser hvilken indsats, der kræves af fangeren og hans kone, for at fremstille en enkelt dragt.

Jeg vil slutte, som jeg begyndte – med Knud Rasmussen. Da den Mindeekspe-

dition, der blev udsendt af Knud Rasmussen Fondet i anledning af 100-årsdagen, også omfattede en arkæologisk rekognoscering af Melvillebugten fra Djævlens Tømmelfinger til Kap Seddon, en strækning Knud Rasmussen ofte selv berejste, var Jens Rosing en selvskreven deltager. På denne rejse traf han blandt de nordligst boende vestgrønlændere folk, der hovedsagelig levede af fangst i Melville Bugten, og hvis kendskab til fangstdyrenes levevis optog Jens i den grad, at jeg ikke er i tvivl om, at han vil hente emnet til sin næste bog blandt Melvillebugtens fangere.

18 aug 1979 Kensekang fra Gammelsølle
Havet er så klart som et spejl
Sommers

Blade fra Jens Rosings skitsebog fra Melville Bugten. Sommeren 1979.